

Prof. dr. Izet ŠABOTIĆ

Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli

E-mail: izet.sabotic@untz.ba

1.04 Stručni rad/Professional article

UDK/UDC: 371.3:93/94(035) Čehajić M. (049.3)

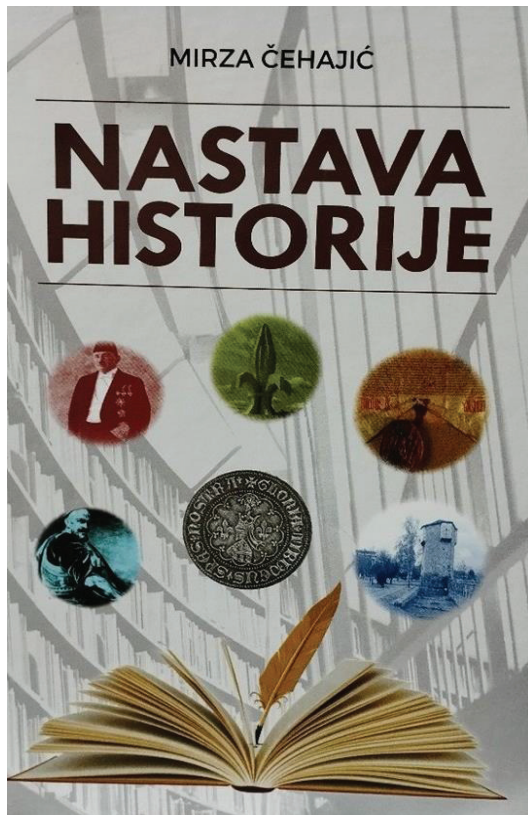
DOI: <https://doi.org/10.52259/historijski pogledi.2025.8.13.355>

**Mirza Čehajić, NASTAVA HISTORIJE:
didaktičko-metodološki priručnik, Pedagoški zavod Zenica,
Zenica 2025, 334 str.**

Nastava historije je u novije vrijeme predmet brojnih polemika i rasprava, koje pored važnih stajališta, često donose i brojne kontraverze. Različiti su stavovi i mišljenja o značaju nastave historije kao nacionalnog predmeta u sveukupnom obrazovnom procesu. Školstvo, kao i druge životne oblasti u sveukupnim dinamičnim globalnim uticajima pretrpjelo je značajne promjene. Na takve uticaje nije bila imuna ni nastava historije. Postojeći, zastarjeli metodološki pristup u nastavi historije ne može u potpunosti odgovoriti svim složenim zadacima koji stoje pred historijsku nauku. Proces permanentnog učenja i educiranja suštinski je suprotan sa ustaljenom praksom klasičnog pristupa sadržanog u prostom ovladavanju znanjem. Stoga je klasični pristup potrebno mijenjati stalnim traganjem za novim informacijama, naučno-stručnim tretiranjem istih te kritičko kontekstualnom sagledavanju i promišljanju o određenim procesima i događajima iz prošlosti. Pravo je umijeće znati uspostaviti valjanu formu usvajanja i razumijevanja historijskog znanja za školsku populaciju. Stoga se pred obrazovni sistem, nastavnike i učenike postavljaju brojna pitanja i zadaci, vezani za iznalaženje najcjelishodnijeg pristupa, a kako bi se postigao što bolji uspjeh u nastavi historije. Iz tih razloga, pojava knjige *NASTAVA HISTORIJE: didaktičko-metodološki priručnik*, mr. Mirze Čehajića predstavlja vrijedan didaktičko-metodološki priručnik, koji će biti od izuzetne pomoći, prije svega nastavnicima historije, ali i učenicima i svima onima koji se na bilo koji način zanimaju za prošlost.

Kroz strukturalno-sadržajni koncept knjige, otvaranjem velikog broja stručno-metodoloških pitanja, autor se potrudio približiti ovu tematiku i razjasniti njenu složenost i funkcionalnost. Nakon kratkog *Predgovora*, u posebnom poglavlju „Umjesto uvoda“, ukazano je na bitnost uloge i zanimanja nastavnika historije, te važnost predmeta historija, putem kojeg se najbolje čuva tradicija i kultura, a na kojoj se u dobroj mjeri zasniva i odgoj mladih generacija. Stoga je, u knjizi, posebna pažnja posvećena obrazovno-odgojnoj ulozi nastavnika historije.

Važno je primijetiti, da je sastavnim dijelom ove knjige i „Etički kodeks nastavnika“. Upravo, ovaj dokument treba da bude garant profesionalnosti, moralnosti, etičnosti nastavnika, a što predstavlja važan segment koji će u pozitivnom pogledu uticati na učenike. Veoma jednostavno i razumljivo u knjizi

je naglašeno važno za učenike i za nastavnike pitanje „Zašto učiti historiju?“ Istaknuto je da historijska nauka nudi mnogostruke koristi i plemenite ciljeve, a kroz usvajanja znanja i razumijevanja prošlosti, učenici razvijaju analitičke vještine koje su neophodne za kritičko sagledavanje savremenih tokova koji se odnose na politički, društveni, ekonomski i obrazovno-kulturni razvoj čovječanstva od prahistorije do danas. Posebno je naglašeno, da historija kod učenika razvija duh tolerancije i demokratskog prava na slobodoumnost, što je jedan od bitnih temelja u izgradnji zdravog i prosperitativnog društva i zajednice. U tom pogledu, ovaj sadržaj ukazuje na važnost ciljeva nastave historije, sadržanih u usvajanju i prezentovanju znanja, vještina

i stavova, koje treba razvijati kod učenika, a kako bi bolje razumjeli svoje okruženje i istom dali što veći doprinos.

U knjizi su detaljno predstavljeni „Didaktički principi“, kojima se posebno poštuje važan za historijsku nauku princip naučnosti. Ukazano je da se bitnost „didaktičkih principa“ ogleda u: *očiglednosti, sistematičnosti i postupnosti, prilagođenosti nastave, svjesne aktivnosti učenika, individualizacije nastave, trajnosti znanja, umijeća i navika, te principa historičnosti i savremenosti*. Primjena navedenih principa u nastavi historije treba biti od pomoći nastavnicima i učenicima, kako bi prenesena i stečena znanja što više koristila i bila u funkciji obrazovanja i života uopće.

Značajno mjesto dato je u knjizi „planiranju i pripremanju odgojno-obrazovnog rada u nastavi historije“. Predočeno je da planiranje pomaže da se postigne željeni cilj, izbjegnu greške i uštedi vrijeme. Prilikom planiranja potrebno je voditi računa o razvojno-primjerenim očekivanjima, nastavnim

zahtjevima te interesima i potrebama učenika. Šematski su prikazani koraci u procesu planiranja u nastavi historije. Značajna pažnja je posvećena nastavnom planu, godišnjem i mjesečnom, kao temeljnom školsko-programskom dokumentu. Zanimljiv osvrt se odnosi na dnevni plan (pripremi za sat), a što podrazumijeva rasvjetljivanje cilja sata, određivanje njegovih obrazovnih, odgojnih i funkcionalnih zadataka, a što je najvažniji momenat u pripremi za sat. Poseban akcent je dat na važnost obrazovnih i odgojnih zadataka u nastavi historije. Skrenuta je pažnja na funkcionalne (formalne) zadatke u nastavi historije, koji su važni za psihički, čulni, verbalni, praktični i fizički razvoj učenika.

O resursima u nastavi historije u knjizi je dat opsežan osvrt. Riječ je o nastavnim materijalima koje nastavnik može i treba koristiti u nastavnom procesu. Oni su sredstvo za ostvarivanje predmetnih ciljeva i njemu pripadajućih ishoda. Resursi su podijeljeni u četiri zasebne kategorije: nastavna sredstva, nastavna pomagala, izvorna stvarnost, tehnički uređaji i obrazovna tehnologija. O svim navedenim kategorijama data je šira elaboracija.

Detaljno su u knjizi predstavljene i nastavne metode u nastavi historije, i to: *monološka, dijaloška, metoda čitanja i rad na tekstu*, te *metoda demonstracije*. U posebnom poglavlju sveobuhvatno su tretirani oblici rada u nastavi historije, kao što su: frontalni, grupni, rad u paru, individualni i indivizuirani oblik rada. O svima su iznesene bitne važnosti. O jeziku nastavnika i stilu izlaganja je takođe izneseno dosta važnih karakteristika i ukazano na najbitnija svojstva jezika nastavnika i stila izlaganja. Akcent je stavljen i na artikulaciju nastavnog procesa, pri čemu su detaljno analizirani: *uvodni dio sata*, sa posebnim osvrtom na materijalno-tehničku, saznavnu i psihološku pripremu, *glavni dio sata*, gdje se posebno skrenula pažnja na plan rada (pripremi) koji se mora dobro osmisлити. Tu je i završni dio sata, koji podrazumijeva evaluaciju i rekapitulaciju predmetnog nastavnog gradiva.

U knjizi su jasno istaknute ključne kompetencije u nastavi historije, i to: pismenost, višjejezičnost, matematička te kompetencija u nauci i tehnologiji, kao i digitalna kompetencija, lična i socijalna, kompetencija građanstva, poduzetnička kompetencija, kompetencija kulturne svijesti i kulturnog izražavanja, tjelesno-zdravstvena kompetencija te kreativno-produktivna kompetencija. Istaknuto je da razvijanje naznačenih kompetencija jača osjećaj samoeфикаsnosti te da su kompetencije usmjerene na učeničke rezultate.

O ishodima učenja u nastavi historije, date su jasne i korisne elaboracije te izneseni zanimljivi stavovi. Ukazano je na potrebu novog kurikularnog pristupa obrazovanja, koji treba da bude otklon od dosadašnjeg klasičnog obrazovanja, utemeljenog na memorisanju što više činjenica te potiskivanju vještina učenika. Cilj učenja je namjera obrazovno-odgojnog procesa, a ishod učenja je mjerljivi rezultat ostvarenja te namjere. Navedeno je da su ishodi učenja neizbježni, jer pored toga što omogućuju razvoj kopetencija, osiguravaju bolje praćenje i vrednovanje učeničkih postignuća. U tom pogledu u knjizi je data

zanimljiva analiza „Blumove taksonomija“, koja objašnjava faze učenja od najelementarnijih do najkompleksnijih.

I o organizaciji historijskog sata data je sadržajna elaboracija u knjizi, koja tretira vrste učenja i podučavanja kojima nastavnik želi postići željene rezultate. Za ostvarenje što boljih rezultata najznačajnije su uloge nastavnika i učenika. Ponašanje nastavnika treba biti sigurno, opušteno i samouvjereno. Pored znanja za dobar nastavni sat potrebna je dobra dikcija i stalna interakcija nastavnika. Ukazano je da je bitno da se sat obrade u nastavi historije temeljno pripremi i isplanira svaki detalj. Istaknuto je, da ako je priprema dobro izvršena, a učenici valjano motivirani, onada je ostvarivanje cilja izvjesno. U knjizi se detaljiše o brojnim važnim pitanjima vezanim za obradu nove teme, kao što su: funkcija historijske karte u satu obrade, funkcija teksta, slikovnog materijala, grafičkih organizatora, te funkcija ponavljanja u nastavi historije i niz drugih pitanja.

U posebnom poglavlju tretirano je važno pitanje vezano za razvoj kritičkog mišljenja. Istaknuto je, da kritičko mišljenje ima centralno mjesto u razvoju historijskog razumijevanja. Da bi se to ostvarilo, nastavnik treba naučiti učenika: *da postavlja važna pitanja i ističe probleme na jasan i precizan način, da zna prikupljati i analizirati informacije, da dođe do dobro zasnovanih zaključaka i rješenja, da ima alteranativna rješenja, da koristi apstraktnije pojmove, te da efikasno komunicira sa drugima.* Zanimljiv i stručan osvrt odnosi se na činjenice i interpretaciju, što čini osnov historijskog znanja. Ukazano je na važnost postavljanja pitanja, klasificirajući ista, na pitanja nižeg i višeg nivoa znanja, te na stare i nove vrijednosti.

Uzrocima i posljedicama u nastavi historije posvećeno je zasebno poglavlje, ukazujući da su uzroci i posljedice historijskog događaja od primarnog interesa za historičare. Naglašeno je da je uzrok ono zbog čega se nešto desilo ili dešava, a posljedica je krajnji ishod i refleksija događaja. U tom pogledu dato je nekoliko primjera, s ciljem boljeg razumijevanja uzroka i posljedica.

Istaknuto je da vrednovanje učeničkih postignuća u nastavi historije traži od nastavnika pored znanja iz struke i znanja iz metodike, pedagogije i didaktike. Naglašeno je da samo vrednovanje podrazumijeva nekoliko faza djelovanja, kao što su: *praćenje, provjeravanje, ocjenjivanje.* Krajnji ishod ovih procesa jeste konstruktivno (kulikuralno) poravnanje. To znači da provjera naučenog mora biti transparentna, povezana sa jasno definiranim ishodima učenja. U knjizi su tretirana i druga važna pitanja, kao što je formativno i sumativno vrednovanje u funkciji razvoja učenika, kriteriji za utvrđivanje činjeničnog znanja, konceptualnog znanja i proceduralnog znanja, te pismeno provjeravanje i ocjenjivanje, ocjenjivanje referata, rada u grupi i druga pitanja koja nam daju jasniju sliku ove važne stručne tematike.

Knjiga se bavi i setom savremenih tema, jedna od njih jeste „informacijsko-komunikacijske tehnologije u nastavi historije“. U sklopu iste tretirano je nekoliko važnih pitanja, poput: *Internet u nastavi historije* i *Online nastava historije.* Predočeno je, da je cilj da nastavne sadržaje prilagođavamo

tako da su kompaktabilni sa online okruženjem. Obradeno je i pitanje filma u nastavi historije, pri čemu je dat poseban osvrt o metodičkom pristupu filma u nastavi historije.

U posebnoj poglavlju tretirana je tema „multiperspektivnost u nastavi historije“. Riječ je o posmatranju historije iz nekoliko različitih uglova. Preduvjeti za to su spremnost prihvatanja drugačijeg načina shvatanja i razumijevanja, jednih te istih događaja i procesa. I pitanje terminologije je tretirano u knjizi, kao jedno od ključnih pitanja historijske nauke. Terminologija je u historiografiji izraz ukupnog identiteta onoga što se istražuje, ali i stepena stručnosti historičara. Upoznavanje sa ispravnom stručnom terminologijom pored kulturno-političkog ima i veliki obrazovno-odgojni značaj i smisao. Zanimljiv sadržaj vezan je za književne tekstove u nastavi historije. Ukazano je, da nastavnik historije treba biti kulturna i načitana osoba. Korištenje književnih tekstova ima didaktički, pedagoški i metodološki značaj. Književni sadržaji dopunjavaju i popravljaju historijska znanja te vrlo često daju snažniju sliku učenicima o nekom historijskom događaju i procesu. U skladu sa ovim, u knjizi je dato nekoliko zanimljivih konkretnih primjera. Navedene su vrste književnosti, koje se koriste u nastavi historije, poput umjetničkih djela, historijskih romana, umjetničke književnosti i drugih sadržaja.

U posebnoj poglavlju obrađena je tema „Vrijeme u nastavi historije“. Pojašnjene su vremenske kategorije, kao što su: godina, decenija, stoljeće, milenij. Ukazano je i na značaj eseja u nastavi historije, posebno školskog/historijskog eseja, čiji je primarni cilj istražiti, formirati i argumentirano izraziti vlastito mišljenje. Navedeni su i primjeri zadataka pisanja eseja. Istaknuta je važnost domaće zadaće u nastavi historije, te dat osvrt na vrste domaće zadaće, kao i na prednosti i nedostatke istih. Potvrđeno je, da je domaća zadaća važna komponenta u procesu podučavanja i sticanja znanja i vještina.

Zanimljiv sadržaj odnosi se na temu: „Individualizacija u radu sa djecom sa smetnjama u napredovanju u školi“. Ova važna tema je elaborirana kroz nekoliko pitanja, kao što su: *kognitivni razvoj, pažnja, pamćenje, problemi u ponašanju*, te *planiranje odgojno-obrazovne podrške*. Upravo ova pitanja i navedeni procesi ukazuju kako da se dođe do najboljih rezultata sa djecom sa smetnjama u napredovanju u školi.

I tema „motivacija u nastavi historije“ zanimljivo je predstavljena u knjizi, a kroz pitanja: motivacijske tehnike u nastavi historije te kreativne tehnike i strategije u nastavi historije, što je na pragmatičan i detaljan način predloženo. I o zapisu nastavnog gradiva u nastavi historije je dato zanimljivo promišljanje. Riječ je o tzv. planu table, koji predstavlja kraći zapis sadržaja nastavnog sata koji učenicima služi kako bi razlikovali bitno od nebitnog. Ukazano je da zapis nastavnog gradiva treba biti kratak, jednostavan, razumljiv i pojednostavljen zapis sadržaja iz udžbenika. Podrobnije je dat osvrt na klasičan zapis nastavnog gradiva, grafički zapis nastavnog gradiva, kao i na neklasičan zapis vezan za nastavne radne listove.

U knjizi je pojašnjena uloga i ukazano na značaj tabele u nastavi historije, a kroz nekoliko očiglednih primjera. Važno pitanje odnosi se na terenski rad u nastavi historije, pri čemu su tretirane terenske metode, poput metode opažanja, otkrivanja i postavljanja hipoteza. Istaknuto je da terenski rad može višestruko biti od koristi učenicima. Na terenu učenici sakupljaju građu, a u školi ili kući na osnovu te građe mogu sačiniti zanimljiv historijski članak, koji im pomaže u proširivanju znanja i vidika vezanih za određene događaje i procese iz prošlosti.

Na kraju su dati brojni i raznovrsni prilozi, vezani za kontinuitet promjena, hronologiju, uzroke i posljedice, historijske izvore, plan rada za projektnu nastavu, asocijativno učenje, tu su i preporuke i rezolucije o nastavi historije i značaju kulture sjećanja u izgradnji mira, te didaktičko-metodički riječnik i na kraju popis literature.

Knjiga *NASTAVA HISTORIJE: didaktičko-metodološki priručnik*, autora mr. Mirze Čehajića, predstavlja zanimljiv stručno-metodološki sadržaj potreban nastavnicima historije, kako bi prezentujući historijske nastavno-programske sadržaje, lakše, jednostavnije i cjelishodnije prenijeli znanja i razvili pozitivne osobine kod učenika. Knjiga sa didaktičko-metodološkog aspekta tretira najvažnija pitanja vezana za odgojno-obrazovni rad u nastavi historije. Prezentovani stručni sadržaji su značajno osnaženi pragmatičnim inovativnim formama, sadržanim u brojnim izvorno-činjničnim navodima, tabelama, grafikonima, prikladnim fotografijama, te drugim važnim prilogima. Isti pojednostavljuju i približavaju naznačenu stručnu tematiku te pomažu nastavniku da na prikladan način dođe do najboljih rješenja u nastavi historije. Struktura i bogat stručni sadržaj knjige su garant, da će ista naći svoje mjesto kao važna stručna i naučna literatura neophodna nastavnicima historije u ostvarenju nastavnih ciljeva, usmjerenih ka objektivnoj i istinskoj historijskoj spoznaji te promicanju i razvijanju funkcionalnih historijskih znanja. Svakako, da je ovakav priručnik nedostajao u nastavi historije i isti će biti od velike koristi nastavnicima u realizaciji nastavnih sadržaja.